

KOLLEKTÍV BÜNNÖSSÉG A 21. SZÁZAD MAGYARORSZÁGÁN: MAGYARELLENESÉG VÁDJA CIGÁNYOKKAL SZEMBEN KÉT EMBLEMATIKUS PERBEN*

Nyolc nap különbséggel született jogerős döntés a 2009-es sajóbáonyi,¹ illetve miskolci,² jogi és ténybeli szempontból is nagyon hasonló ügyekben 2013 őszén. Az előbbiben a másodfokon eljáró Debreceni Ítéltábla elsődlegesen magyarellenes erőszakért ítélte el kilenc sajóbáonyi cigány embert, és még súlyosította is az elsőfokon kiszabott szabadságvesztés büntetéseket. Az utóbbiban a szintén másodfokon ítélkező Miskolci Törvényszék nem látta megállapíthatónak a gyűlölet-bűncselekményt, így garázdaságnak (és rongálásnak) minősítette a szintén cigány elkövetők cselekményét, és ennek megfelelően lényegesen enyhítette börtönbüntetéseiket.

Az utóbbi – ha nem is értünk mindenhol egyet vele – egy magas jogi színvonalú, alaposan megindokolt ítélet, előbbi döntés viszont fenntartja a mindkét ügyben az ügyészség és az elsőfokú bíróság által leplezetlenül képviselt kollektív bűnösség elvét, már ami a magyarellenességet illeti. (A másodfokú ítéletekről csak a szóbeli indokolás alapján áll módunkban véleményt nyilvánítani, hiszen a kézirat lezárásakor még nem kerültek kézbesítésre.)

Az egymásra kísértetiesen hasonlító esetek 2009-ben történtek, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Az eseményekre a roma közösséget országsszerte traumatizáló rasszista sorozatgyilkosságok évében került sor. A nyomozó hatóságoknak a rendkívül súlyos bűncselekmény-sorozattal kapcsolatos mulasztásai akkor már nyilvánvalók, részben ismertek voltak. Miskolcon a tatárszentgyörgyi kettősgyilkosság után pár héttel történt az eset, aminek előzménye az volt, hogy szélsőségesek várható támadásáról terjengtek hírek a helyi cigány lakosság körében. A hírek megalapo-

zottságát a környéken tapasztalható fokozott rendőri készség is alátámasztani látszott. A nagyrészt cigányok lakta területen, a Muszkás oldalon, az éjjel közepén többször, gyanús lassúsággal közlekedő autóra rátámadt a helyi cigány férfiak egy csoportja. Vallomásaik szerint azt gondolták, hogy szkinhedek ülnek a járműben, akik rasszista támadást terveznek családjaik ellen. Sajóbáonyban pedig 2009 őszén, egy előző napi Jobbik-rendezvény kapcsán az „új magyar gárdisták” és a helyi cigányok között kialakult konfliktus miatt tudni lehetett, hogy a már feloszlatott Magyar Gárda utódszervezetének „dandárszintű” mozgósítását kezdeményezte a helyi Jobbik-vezető. A helyi roma férfiak egy csoportja a településükre konvojban tartó autók egyikére támadt, azt gondolván, hogy „új magyar gárdisták” ülnek benne, akik családjaik elleni támadásra vagy legalábbis provokációra készülnek.

SZELEKTÍV BIZONYÍTÉK- ÉRTÉKELÉS, KOLLEKTÍV BÜNNÖSSÉG

Mindkét ügyben az ügyészi minősítés (más bűncselekmények mellett) a magyarsággal szembeni közösség tagja elleni erőszakot állapított meg, amit az elsőfokú bíróságok is elfogadtak. Bár a tágabb társadalmi kontextusból, az esetek konkrét körülményeiből és a vádlottak vallomásából is az következett, hogy cigányellenes személyekre akartak támadni, éppen amiatt, mert azok rasszista támadásától tartottak, a jogalkalmazók úgy gondolták, hogy magyarellenes bekiabálásokra, illetve a miskolci ügyben egy magyarellenes felirattal ellátott botra alapozva megáll a magyarsággal szembeni gyűlölet-bűncselekmény.

Álláspontunk szerint itt egyrészt szelektív, másrészt a konkrét vádlottakra le nem bontott, tehát az egyéni büntetőjogi felelősség elvével tökéletesen szembenelő kollektív felelősségi alapon történő bizonyíték-értékeléssel, továbbá erre alapított téves jogértelmezéssel állunk szemben.

* Ez a cikk a Társaság a Szabadságjogokért blogján (ataszjelenti.blog.hu) megjelent következő két írás kibővített változata:

JOVÁNOVICS Eszter: *Az egyik szerint garázda a másik szerint rasszista*. http://ataszjelenti.blog.hu/2013/10/15/az_egyik_szerint_garazda_a_masik_szerint_rasszista.

JOVÁNOVICS Eszter: *A tárgyalótermek fantomja: a rasszista cigány*

Szelektív volt a bizonyítékok értékelése, mert az állítólagos – elsősorban a vád tanúi szerinti – magyarellenes bekiabálások mellett mindkét ügy elsőfokú ítéletének tényállásában gárdista- illetve szkinhedellenes bekiabálások is szerepelnek. Szelektív továbbá azért, mert az ügyek konkrét és távolabbi előzményeinek, a cigányság akkori társadalmi helyzetének és a cigányellenesség hazai terjedésével és militarizálódásával párhuzamosan fokozódó kirekesztettségnek teljes figyelmen kívül hagyásával kizárólag szóbeli (illetve írásbeli – lásd a bot) megnyilvánulásokra alapult a magyarellenes rasszizmus vádjá.

Talán még a fentieknél is súlyosabb azonban, hogy a 21. századi magyar jogalkalmazásban megtörténhet az, hogy a fenti szelektív bizonyítéktérképezés folytán (tévesen) kulcsfontosságúvá vált bizonyítékokat sem a vád képviselője, sem a bíróság ítéletében nem kötötte személy szerint az egyes vádlottakhoz. Vagyis, egyes tanúk vallomása – miszerint „volt magyarozás” – alapozva jóval súlyosabb bűncselekményért lehet elítélteni embereket, mint amit ténylegesen elkövettek. Anélkül, hogy csak megpróbálta volna a vádló és az ítélkező kideríteni, hogy ki(k)től származtak azok a bizonyos bekiabálások, illetve ki véste bele a botba a feliratot, ki használta, vagy legalábbis, ki tudott annak létezéséről.

Ez utóbbi – boszorkánypereket idéző – jogalkalmazói hibát korrigálta a Miskolci Törvényszék a miskolci ügyben hozott másodfokú ítéletével 2013. október 8-án. Kimondta, hogy nem volt bizonyítható a vádlottak magyarellenes érzülete, mivel sem a botról, sem a bekiabálásokról nem derült ki, hogy mely vádlotthoz, vagy egyáltalán bármelyikükhöz (hiszen mindkét ügyben maradtak ismeretlen kilétű elkövetők) köthetők-e. Hangsúlyozzuk azonban: a Debreceni Ítéltábla 2013. szeptember 30-án kihirdetett jogerős döntése, amely alapján hamarosan újra börtönbe vonulnak a több mint két évet előzetesben töltött elítéltek, a fenti hibák sorozatán alapul. Hangsúlyozzuk továbbá: azt sajnos nem mondta ki a Miskolci Törvényszék sem október 8-án, hogy önmagában a szóhasználat, kiragadva az egyéb körülményekből és kontextusból, nem adhat alapot a védett csoport beazonosítására, és ennek megfelelően a cselekmény minősítésére sem.

INDÍTÉK ÉS VÉDETT CSOPORT

Azt sem állapította meg az egyébként összehasonlíthatatlanul színvonalasabb döntést hozó törvényszéki tanács, hogy a (rasszista támadástól való) félelem, illetőleg a hozzátartozók megvédése mint motiváció kizárja a közösség tagja elleni erőszak megállapítha-

tóságát. Pedig álláspontunk szerint már itt el kellett volna bukjón az ügyészi minősítés: a bíróságnak nem is kellett volna egyáltalán a „csoportkérdéssel” foglalkoznia, hiszen gyűlölet-bűncselekmény megállapításának elengedhetetlen és speciális feltétele az előírt indíték.

*„A két ügy éppen azért keltette fel emberi jogi szervezetek figyelmét, mert a cselekmények magyarellenes (!) erőszakká minősítése (az ügyészség, majd az I. fokú bíróságok által) azt valószínűsítette, hogy visszaélészerűen alkalmazzák a jogot. A közösség tagja elleni erőszak egy gyűlölet-bűncselekmény tényállás, amely a rasszizmusból, az antiszemitizmusból, a homofóbiából és más hasonló társadalmi szintű előítéletekből fakadó erőszak áldozatainak nyújt speciális büntetőjogi védelmet.”*³ Ehhez képest a fenti esetekben rasszista támadástól megalapozottan tartó romák félelemből, családjaik megvédésének szándékával elkövetett, egyébként nyilvánvalóan jogellenes cselekményről van szó. Megítélésünk szerint a félelemből, védekezésből, a betolakodók elűzésének szándékával elkövetett cselekmény nem lehet gyűlölet-bűncselekmény, még akkor sem, ha valóban valamely csoporthoz tartozás alapozza azt meg, ugyanis ebben az esetben éppen a csoporthoz tartozás (gárdisták, szkinhedek) az, ami okot ad a félelemre. Gyűlölet-bűncselekményt pedig félelemből, védekezésből nem lehet elkövetni, mert a jogintézmény célja az olyan cselekmények súlyosabb szankcionálása, amelyek motivációja bizonyos embercsoportok megkülönböztetése, lenézése, a társadalomból kirekesztése. *„Nyilvánvalóan nem lehet minden olyan bűncselekményt, ahol szerepet játszott a sértett valamely csoporthoz tartozása – az indíték figyelmen kívül hagyásával – gyűlölet-bűncselekménynek minősíteni, hiszen ezzel értelmét veszítené a szabályozás, és akár éppen a büntetés enyhítésére okot adó körülmények (pl. félelem) miatt minősülhetne jóval súlyosabban egy bűncselekmény.”*⁴

Látni kell ugyanakkor, hogy a jogszabály-szövegből – ha azt a bíró pusztán nyelvtanilag értelmezi – a fentiek nem kikövetkeztethetők. Vagyis, a jogalkalmazónak a helyes értelmezéshez figyelembe kell vennie a tényállás fejlődését, a jogalkotó célját és a nemzetközi jogi hátteret is. A tényállás 2008-as módosítását megelőzően álláspontunk szerint egyértelmű volt a helyzet: mivel kizárólag a nemzeti, etnikai, faji és vallási csoportokat védte a tényállás, a „csoporthoz tartozás” miatti elkövetés logikusan feltételezte az előítélet motívumot. Az emberiség (illetve az új Btk.-ban emberiség) elleni bűncselekményekből⁵ ismerjük (e tényállás elődje is ebbe a kategóriába tartozott 1996 előtt), a nemzetközi jogból⁶ és joggyakorlatból⁷ pedig tudjuk, hogy mi az a gyűlölet-bűncselekmény, hogy a jellemzően kisebbségi,

sérülékeny csoportokkal szembeni kirekesztés, diszkrimináció elleni küzdelem egyik eleme az e csoportokkal szembeni előítéletből fakadó erőszak speciális büntetőjogi kezelése. 2008-ban azonban a taxációt megnyitotta a jogalkalmazó a „lakosság egyéb csoportjai”-nak a tényállásba iktatásával. Jó szándéka ellenére, hiszen a cél a szexuális kisebbségek védett csoporttá nyilvánítása volt, utat nyitott ezzel a jogbizonytalanságnak, a tényállás visszaélészerű, céljával ellentétes alkalmazásának, amire a tárgyalt esetek a legjobb és legismertebb példák. Ez az oka annak, hogy 2012-ben, az új büntető törvénykönyv kodifikációja során emberi jogi szervezetek közös javaslatot tettek a gyűlölet-bűncselekmény tényállások átfogó reformjára.⁸ Javaslatunk legfontosabb elemei a védett csoportok listájának lezárása vagy alternatív megoldásként a védett csoport értelmező rendelkezésben történő definiálása voltak, ám a jogalkotó ezeket figyelmen kívül hagyta. Ezért továbbra is a bírói jogértelmezés alakítja e kérdéseket.

Magyarellenés támadásnak minősíteni egy szélsőségesnek vélt személyek elleni támadást megítélésünk szerint visszaélészerű jogalkalmazást jelent. A megtámadott csoport ugyanis nem magyarsága, hanem kirekesztő, támadó, rasszista mivolta által meghatározott, és attól, mert magát magyarnak definiálja, és e megjelölést adott esetben az elkövetők is használták, attól még valójában rasszista, kirekesztő politikai csoportot jelöl adott esetben illetve helyzetben a kifejezés.

Érthetetlen módon, mind a Debreceni Ítéltábla, mind a Miskolci Törvényszék fontosnak tartotta kiemelni, hogy 2008-ban kiterjesztette a jogalkotó a tényállás alkalmazhatóságát, a miskolci bíróság pedig hozzátette, hogy mindez egyértelműen azt a jogalkotói szándékot tükrözi, hogy a magyarság védett csoportnak számítsa. Az érvelés azért illogikus, mert a nemzeti és etnikai csoportok már 2008 előtt is védett csoportok voltak, tehát annak alátámasztására, hogy a „magyarokkal” szemben (akár nemzetiségi, akár etnikai vonatkozásban) a tényállás megvalósítható, nem kell a „lakosság egyéb csoportjai” kategóriára hivatkozni (véleményünket erről lásd később).

A debreceni bíróság esetében legalább ennyire meglepő volt a jogtörténeti kitekintés, de más okból. Míg a Miskolci Törvényszék – részben hivatkozva a Legfelsőbb Bíróság 2011-es ítéletére⁹ – megtette azt a fontos lépést, hogy kategorikusan kizárta a védett csoportok köréből a rasszista (alkotmányellenes célra szerveződő, a demokrácia alapértékeit támadó) csoportokat – még akkor is, ha nem egy bíróság által feloszlott csoportról van szó – addig a Debreceni Ítéltábla szóbeli indokolásában egyáltalán nem tért ki a védett csoport kérdéskörére. A magyarellenés mi-

nősítés csak abból derült ki, hogy az I. fokú ítéletet a büntetések súlyosításán túl az ítéltábla helyben hagyta. Ezért a jogtörténeti fejtegetés azt sugallta, hogy a bíróság nem találja problematikusnak azt, hogy cigányellenes ideológiára épülő csoportokat (mint a „lakosság egyes csoportjait”) védett csoporttá nyilvánítsa (a helybenhagyott elsőfokú döntés is összemosza a kérdést; és nem utolsósorban, ragaszkodik ahhoz, hogy a gárdisták helyett Jobbik szimpatizánsokról beszéljen, ezzel politikai véleményként legitimálva a cigányellenességet, mint tulajdonságot: *„Jelen esetben a vádlottak a tényállásban rögzített cselekményükkel – tehát azzal, amikor a városukba érkező „Jobbik” szimpatizánsokat, mint szűkebb értelemben a lakosság egyes csoportjaihoz (azaz egy konkrét politikai párthoz) tartozókat és általában véve a magyar nemzethez sorolásuk okán megtámadták – önmagukat különböztették meg a magyar állampolgárságuk ellenére a többségi nemzet tagjaival szemben cigányként...”).* Az írásba foglalt másodfokú ítélet alapján talán majd jobban megértjük a debreceni bírák gondolatmenetét. Ugyanakkor annak az álláspontunknak hangot kell adjunk, hogy szégyenteljes, hogy az ítéltáblán közösség tagja elleni erőszakért el lehet ítélni embereket anélkül, hogy a tanácselnök döntése szóbeli indokolásában meghatározná a védett csoportot és anélkül, hogy kitérne a cselekmény indítékára, az ezt vádlottanként megalapozó bizonyítékokra.

VÉDENDŐ-E A MAGYAR MAGYARORSZÁGON?

Bár álláspontunk szerint – ahogy fent kifejtettük – téves bírói értékeléséből következően, de az ügyek felvetik azt a kérdést is, hogy roma-magyar viszonylatban egyáltalán értelmezhető-e a gyűlölet-bűncselekmény tényállás. A kérdés valójában a sajtó által szintén felkapott Tavaszmező utcai ügy kapcsán merül fel tisztán, amelyben egy nem roma fiatalembert a VIII. kerületi, jórészt cigányok által lakott utcában cigányok támadtak meg, az ítéleti tényállás szerint káromkodó magyározás közepette (mivel nem nyújtottunk jogi segítséget az ügyben, így pusztán az ítéleti tényállásból tudunk kiindulni). A cselekménynek – szemben a miskolci és sajtóbábonyi ügyekkel – nem volt olyan előzménye, ami alapján az elkövetők rasszista támadástól tartottak volna, a sértettet cigányellenes csoport tagjának gondolhatták volna. A Kúria valamennyi vádlottat magyarellenés erőszakért vonta felelősségre.

Álláspontunk szerint a Tavaszmező utcai ügyben is téves döntés született: Magyarországon a „magyar” sem nemzeti, sem etnikai kategóriaként nem tekint-

hető ugyanis sérülékeny, hátrányos helyzetű csoportnak, ezért, bár természetesen individuális szinten előfordulhat, hogy egy roma személy „magyarelles”, „nem indokolt az ilyen irányú előítéletekből fakadó erőszakot speciálisan büntetni, vagyis a magyar romák magyar nem romák elleni esetleges előítélete által motivált cselekményeket a gyűlölet-bűncselekmények fogalmi körébe vonni”.¹⁰

Még abban az esetben sem, amikor az adott környezetben a nem roma a romákhoz képest számszerű kisebbségben van. A Kúria szerint: „A bűncselekmény az emberi méltóságot, és emellett, illetve ezen belül a különböző kisebbségeket védi; elsősorban a nemzeti, etnikai, faji, vallási vagy más csoportok elleni erőszakos fellépést tilalmazza. (...) A bűncselekmény védett jogi tárgya: a diszkrimináció nélküli együttéléshez fűződő társadalmi érdek. Az a rendeltetése, hogy senkit ne érhesen bántalmazás vagy bántódás amiatt, mert más népcsoporthoz tartozik. (...) Amint azt a Fővárosi Bíróság helyesen rögzítette ítéletében (...), relatív, és mindig a tényleges szituációtól is függ, hogy adott helyen és időben ki tekinthető többségnek, illetve kisebbségnek.”¹¹

Egyetértünk a Kúriával abban, hogy a közösség tagja elleni erőszak lényegében egy „kisebbségvédő” rendelkezés. A kisebbség alatt mi azonban nem számszerű kisebbséget értünk, hanem sérülékenységet, hátrányos helyzetet, amit az adott társadalom történelmi múltja és a jelenben létező, a csoporttal szemben elterjedt stigmák, rendszerszintű diszkrimináció vagy nagyfokú előítéletesség alapján kell a jogalkalmazónak mérlegelni. A mi felfogásunkban tehát – szemben a Kúriáéval – nem az adott mikroközeg határozza meg a sérülékenységet, hanem a történelmi illetve tágabb társadalmi kontextus. Álláspontunk alátámasztására idézzük Utasi Juditot, aki szerint „A gyűlölettettek egy belső csoport dominanciájának erősítését célozzák meg egy külső csoport degradálása révén, ezáltal támadva az egyenlő emberi jogokon alapuló demokratikus társadalmak alapjait.”¹² Utasi idézi például Petrosinot,¹³ aki „úgy véli, a definícióhoz számos tényező szükséges: a) a legtöbb áldozat egy megkülönböztetett faji vagy kisebbségi csoport tagja; b) a legtöbb sértett határozottan kisebb politikai és gazdasági hatalommal bír, mint a többség; és c) az áldozatok az elkövető számára – életminősége (gazdasági stabilitása és/vagy fizikai biztonsága) tekintetében – fenyegetést testesítenek meg. Ezek a közös faktorok utalnak a hate crime alapdefiníciójára: a kisebbség faji vagy etnikai identitásán alapuló viktimizációja a többség tagjai által.” A szerző idézi továbbá Perryt,¹⁴ akinek „meglátása szerint a gyűlölettettek megfélemlítést és erőszakot tartalmaznak, ami általában mindig stigmatizált és marginalizált csoportok ellen irányul.”

A nemzeti többséghez, a magyar nemzethez tar-

tozás Magyarországon nyilvánvalóan nem tekinthető a személyiség olyan elemének, amely stigmát, kiszolgáltatottságot, fenyegetettséget hordozna, és ezáltal a kiemelt büntetőjogi védelemre igényt tarthatna. Természetesen, ha például külföldön (vagy külföldiek) magyarsága miatt támadnak meg valakit, akkor az gyűlölet-bűncselekménynek minősülhet, hiszen ilyen esetben jelenthet kiszolgáltatott, hátrányos helyzetet a magyar nemzethez tartozás. A speciális büntetőjogi védelemnek a sérülékeny csoportokra korlátozását támasztja alá továbbá a gyűlölet-bűncselekmények szakirodalomban széleskörűen elismert¹⁵ megfélemlítő, megbélyegző, kirekesztő hatása a sértetten túl az általa megtestesített egész csoportra. Ilyen másodlagos hatás kiváltására egy előítélet által motivált cselekmény nyilván akkor képes, ha az adott csoport az adott társadalomban hátrányos megkülönböztetés, stigmatizáció elszenvedője. Ha a támadott lényegi tulajdonsághoz nem kapcsolódik stigma, kirekesztettség, akkor hiányzik az a közvetítő elem, az a közeg, amely a csoportra átvihetné a csoport egy tagja ellen elkövetett bűncselekmény negatív hatását.

A gyűlölet-bűncselekmények tehát minden esetben valamely kiszolgáltatott helyzetben lévő csoport védelmét kell, hogy szolgálják. Márcsak azért is, mert ellenkező esetben pontosan az lesz a gyűlölet-bűncselekmény tényállások alkalmazásának eredménye, ami Magyarországon kezd kirajzolódni: még a rasszizmus elleni küzdelem jegyében bevezetett büntetőjogi eszközök is a rasszizmussal leginkább sújtott csoport hátrányára, tagjaival szemben alkalmazzák.

A nemi identitás, szexuális irányultság szerinti csoportok nevesítése is életszerűen a kiszolgáltatott helyzetben lévő, homoszexuális vagy transznemű, és nem a többségi, heteroszexuális közösség tagjainak védelmét szolgálja. A joggyakorlat helyes iránya tehát az, ha meghaladja a jogalkotónak a miniszteri indokolásból kiolvasható azon eredeti (2008-as) szándékát, amely szerint a „lakosság egyes csoportja” ténylegesen bármely, azaz még a személyiség lényeges vonása által sem meghatározott csoport lehet,¹⁶ és a nemzetközi kötelezettségvállalásokkal összhangban (amelyek a gyűlölet-bűncselekmények kodifikációjának a jogalkotó által elismert eredeti indokai voltak) e tényállást (az aljas indokból történő elkövetés¹⁷ speciális önállósult esetének tekintve) kizárólag a kiszolgáltatott, marginalizált, sérülékeny helyzetű csoportok viszonylatában, és nemcsak a személyiség valamely, esetleg valamely lényeges vonásának összefüggésében értékeli.

Visszatérve az esetekhez, összességében elmondható: két, jogilag lényegében azonosan megítélendő

ügyben – a végkimenet tekintetében – két ellentétes döntés született másodfokon. Mindkét bíróság másodfokon járt el, de más szinten: a sajátábrányban törvényszéken zajlott az elsőfokú eljárás, ezért bírálta el másodfokon ítéletábrla. Külön kiemelendő, hogy az Ítéletábrla (meglehetősen alacsony színvonalú) döntése született előbb, így még nagyobb meglepetést okozott, hogy a Törvényszék szembe mert menni vele. Ez utóbbi, ahogy már részletesen kifejtettük, alapvetően nem anyagi jogi jogértelmezésben, hanem a bizonyítéknak az egyéni büntetőjogi felelősség elve alapján történő értékelésében ragadható meg. Ugyanakkor ebből következett a Miskolci Törvényszék fontos anyagi jogi megállapítása is (szélsőséges, cigányellenes csoportok nem tekinthetők védett csoportnak a közösség tagja elleni erőszak vonatkozásában) – amihez a Debreceni Ítéletábrla nem juthatott el a kollektív bűnösség jegyében született elsőfokú döntés elvakult szentesítése miatt.

JEGYZETEK

1. Miskolci Törvényszék (I. fok) 4. Fk. 1188/2011, Debreceni Ítéletábrla (II. fok) Fkf. I. 498/2013.
2. Miskolci Járásbíróság (megismételt I. fok) 22. B. 2418/2011, Miskolci Törvényszék (megismételt II. fok) 3. Bf. 2023/2012.
3. JOVÁNOVICS Eszter: *Az egyik szerint garázda a másik szerint rasszista*
http://ataszjelenti.blog.hu/2013/10/15/az_egyik_szerint_garazda_a_masik_szerint_rasszista
4. Lásd JOVÁNOVICS (3. vj.).
5. Népiptás (1978. évi IV. törvény, XI. fejezet, 155. §; 2012. évi C. törvény, XIII. fejezet, 142. §), apartheid (1978. évi IV. törvény, XI. fejezet, 157. §; 2012. évi C. törvény, XIII. fejezet, 144. §).
6. Többek között a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Európai Egyezménye, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény, az EU Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről.
7. Gondolunk itt elsősorban az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó döntéseire, többek között: Nachova and others v. Bulgaria (43577/98 és 43579/98), Secic v. Croatia (40116/02), Fedorchenko and Lozenko v. Ukrajna (387/03). Lásd ezzel kapcsolatban JOVÁNOVICS Eszter: *A bíróságon a sor, hogy tegyen a rasszizmus ellen*.
http://ataszjelenti.blog.hu/2013/08/02/a_birosagon_a_sor_hogy_tegyen_a_rasszizmus_ellen
8. <http://gyuloletellen.hu/szakmai-anyagok>
9. 2011. évi Bfv.III.87/2011/5.
10. JOVÁNOVICS Eszter: *A tárgyalótermek fantomja: a rasszista cigány*.
http://ataszjelenti.blog.hu/2013/02/20/a_targyalotermek_fantomja_a_rasszista_cigany
11. Bfv. II. 590/2012/18.
12. UTASI Judit: A gyűlöletbűnözés háttere, *Kriminológiai Tanulmányok*, OKRI, Budapest, 2011, 116.
13. Lásd UTASI (12. vj.), 116.
14. Lásd UTASI (12. vj.), 116.
15. Lásd például American Psychological Association: *The Psychology of Hate Crimes*, <http://counseling.uoregon.edu/dnn/SelfhelpResources/ThePsychologyofHateCrimes/tabid/420/Default.aspx>, 2., EBESZ / OSCE, *Hate Crime Laws – A Practical Guide*, 2009, 20., UTASI Judit: A gyűlöletbűnözés háttere, *Kriminológiai Tanulmányok*, OKRI, Budapest, 2011, 116, 121.
16. „A sértetti kört a hatályos Btk. szerint a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagjai (vagy vélt tagjai) alkotják, ugyanakkor a több mint tízéves jogalkalmazási tapasztalat bebizonyította, hogy nem csak e csoportok tagjai vannak kitéve támadásnak a csoporthoz való vélt vagy valós tartozás okán. A társadalomban további csoportosulások, közösségi formák is léteznek, amelyek tagjaival szembeni diszkriminatív és erőszakos megnyilvánulásokat hasonlóan szigorú büntetéssel kell fenyegetni. ... Ez a szélesebb megfogalmazás lehetővé teszi, hogy a büntetőjogi védelem valamennyi olyan közösség, csoportosulás tagjára kiterjedjen, akit a csoporthoz való tartozása vagy annak vélelmezése miatt bántalmaztak, avagy erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítettek valaminek a megtételére, meg nem tételére vagy eltűrésére. ... A lakosság egyéb csoportjai mint speciális jogi tárgyak, a lehetséges sokféleségük miatt még példálódzó jelleggel sem sorolhatók fel. A tényállásszerűséghez azonban minden esetben szükséges, hogy a bántalmazás, illetve az erőszakkal vagy fenyegetéssel történő kényszerítés a valamely tekintetben együvé tartozó személyek összessége ellen irányuljon. Tehát, ugyanúgy, ahogy a közösség elleni izgatás tényállásánál a gyűlöletre uszításnak sem több, azonos ismérv alapján elkülönülő csoport ellen kell irányulnia, hanem elegendő egy csoport, a közösség tagja elleni erőszaknál is elegendő a tényállás megvalósításához, ha egy, azonos ismérv alapján elkülönülő csoporthoz tartozás, vagy vélt tartozás miatt bántalmazzák vagy kényszerítik valaminek a csoporthoz tartozó személyt.” <http://www.parlament.hu/irom38/06218/06218.pdf>
17. A Legfelsőbb Bíróság az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről szóló 15. számú irányelve alapján „3. Az aljas indokból (célból) elkövetett emberölésen az erőlköcsileg elvetendő motívumokból fakadó vagy ilyen célból megvalósított cselekményeket kell érteni.”